

de mos

Jaargang 39
Mei 2023

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

5

nidi

inhoud

- 1 Bestaans(on)zekerheid in de ogen van jongvolwassenen
- 5 Prognoses van de wereldbevolking: welke moeten we vertrouwen?
- 8 Opgroeien met geïmmigreerde ouders

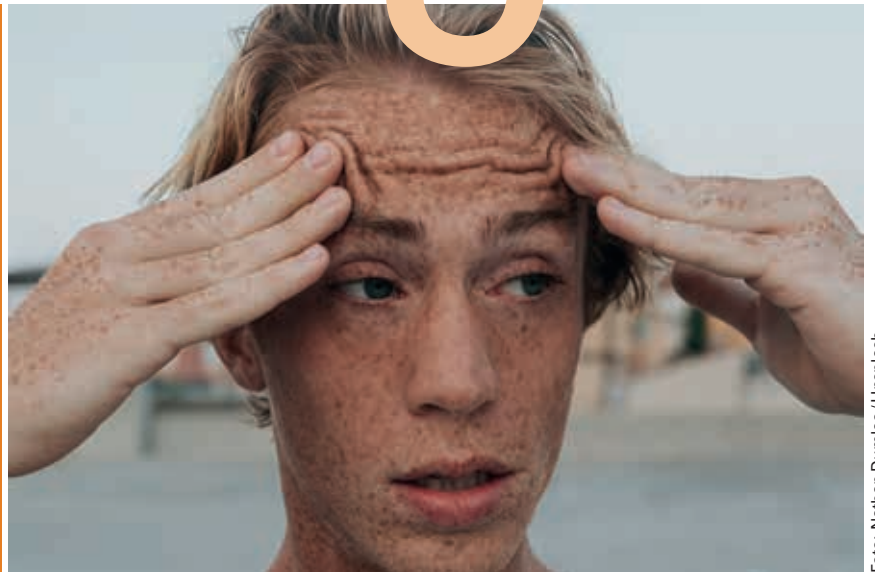

Foto: Nathan Dumlao / Unsplash

Bestaans(on)zekerheid in de ogen van jongvolwassenen

LIN ROUVROYE

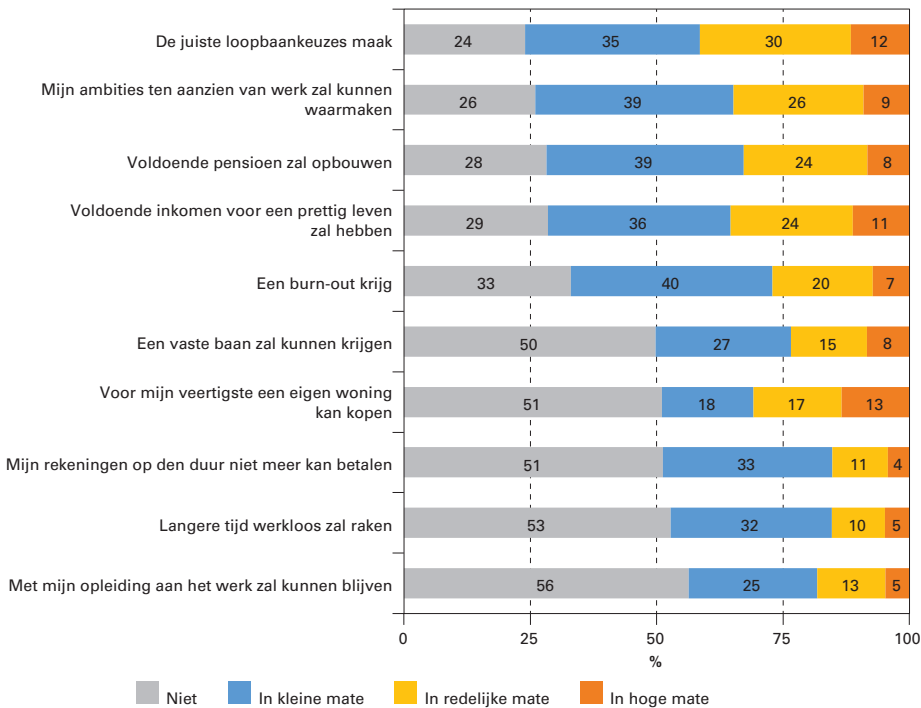
Het thema bestaanszekerheid staat momenteel vol in de aandacht. Nieuw NIDI-onderzoek onder Nederlandse jongvolwassenen laat zien dat een groot deel van hen zich zorgen maakt over hun toekomstige financiële situatie en werkzame leven. Onbezorgd over 'een eigen leventje' dromen blijkt niet voor alle jongeren weggelegd.

De afgelopen jaren is er door onder andere de Nationale Jeugdraad en de jongerenafdelingen van vakbonden aandacht gevraagd voor het gebrek aan bestaanszekerheid onder Nederlandse jongvolwassenen. Flexibele arbeidscontracten, (studie)schulden en beperkte spaarpotjes maken de financiële situatie van jongeren kwetsbaar. Hierdoor is het voor bepaalde groepen jongeren moeilijker geworden om op eigen benen te gaan staan en stappen te zetten richting volwassenheid. Het risico bestaat dat een deel van de Nederlandse jongvolwassenen het vertrouwen in de eigen toekomst verliest. Nieuw onderzoek richt zich daarom op de vraag of de huidige Nederlandse maatschappij jongeren nog wel voldoende toekomst perspectief biedt. In hoeverre zien jongvolwassenen mogelijkheden om duurzaam deel te nemen aan het arbeidsproces en toegang te krijgen tot de woningmarkt? Zien zij voldoende kansen om een zelfstandig bestaan op te bouwen? En denken jongeren zorg te kunnen dragen voor hun eigen (mentale) gezondheid?

Om deze vragen te beantwoorden heeft het NIDI vragenlijsten voorgelegd aan een representatieve steekproef van meer dan duizend Nederlandse jongvolwassenen in

Figuur 1. Zorgen van Nederlandse jongvolwassenen over hun eigen leven in de toekomst, 2021

Ik maak mij zorgen of ik:

Noot: Procentuele verdeling van antwoorden op de vraag 'in welke mate maakt u zich zorgen over de volgende mogelijke uitkomsten?' (N = 1087).

Bron: LISS panel 'Jongeren op de arbeidsmarkt' (2021).

de leeftijd van 18 tot en met 35 jaar (zie kader). De vragen hadden betrekking op hun eigen leven in de toekomst en de mate waarin zij zich zorgen maakten over een aantal mogelijke levensuitkomsten. De in de vragenlijst voorgelegde uitkomsten beschreven verschillende aspecten van het volwassen leven. Dit artikel bespreekt wenselijke én onwenselijke situaties die gaan over jongeren hun financiële situatie en hun werkzame leven. Zorgen over mogelijk langdurige werkloosheid of voldoende pensioenopbouw zijn bijvoorbeeld een signaal van gebrekkig vertrouwen in de eigen toekomst. Tezamen geven deze gegevens een beeld van de mate waarin jongvolwassenen bestaans(on)zekerheid ervaren.

Zorgen over bestaanszekerheid

Figuur 1 toont de mate waarin jongeren zich zorgen maakten over tien mogelijke levensuitkomsten. De zorgen die door de grootste groep ondervraagden werd ervaren staan bovenin de figuur. Uit de bovenste helft van de figuur valt op te maken dat veel jongvolwassenen onzeker zijn over hun carrièreverloop. Van de ondervraagden maakt 42 procent zich in redelijk tot hoge mate

zorgen over of zij de juiste loopbaankeuzes maken en 35 procent of zij hun ambities ten aanzien van werk zullen kunnen waarmaken. Deze bevindingen kunnen worden gezien als een teken van 'keuzestress': gevoelens van spanning door een overdaad aan keuzemogelijkheden. Daarnaast blijkt economische zelfstandigheid een belangrijk thema voor jongvolwassenen. Beschikbaarheid van voldoende inkomen voor een prettig leven baart 35 procent van de ondervraagden redelijke tot hoge zorgen en voor voldoende pensioenopbouw geldt dit voor 32 procent. Ook de toekomstige mentale gezondheid speelt een rol: de zorg een burn-out te krijgen werd door 27 procent van de ondervraagde jongeren als redelijk tot hoog aangemerkt.

De zorgen in het onderste deel van figuur 1 werden door (iets) minder dan de helft van de ondervraagde jongvolwassenen gerapporteerd. Onder deze jongvolwassenen heerst onzekerheid over de positie op de arbeids- en woningmarkt: 22 procent maakt zich in redelijke tot hoge mate zorgen over het krijgen van een vaste baan en 30 procent over het kopen van een eigen woning voor het veertigste levensjaar. Daarnaast sluit een deel van de jongvolwassenen een armoedeval niet uit. De zorg "op den duur de rekeningen niet meer te kunnen betalen" werd door 15 procent als redelijk tot hoog ervaren. Hetzelfde geldt voor de zorg langere tijd werkloos te raken. Tenslotte gaven twee op de vijf ondervraagde jongvolwassenen aan zich zorgen te maken over hun duurzame inzetbaarheid en of zij met hun opleiding aan het werk zullen kunnen blijven.

Opleiding en zorgen over inkomen

Het is een bekend gegeven in de wetenschappelijke literatuur dat het ervaren van bestaanszekerheid samenhangt met het hebben van vast werk. Deze bevinding kwam ook in dit onderzoek naar voren. De groep ondervraagde jongvolwassenen mét een vaste baan maakte zich duidelijk minder zorgen over hun toekomst dan jongvolwassenen zonder vaste baan. Dit geldt voor bijna alle levensuitkomsten waar in het onderzoek naar is gevraagd. Alleen voor de zorg een burn-out te krijgen maakte het hebben van vast werk niet uit.

Er bestaan verschillen in de manier waarop mannen en vrouwen hun werkzame leven en hun financiële situatie doorgaans inrichten. Verschilt de mate van zorg over de eigen toekomst wellicht ook naar gender? Maken jonge vrouwen zich bijvoorbeeld meer zorgen dan jonge mannen? Dit blijkt niet het geval, op één uitkomst na: jonge vrouwen maken zich duidelijk meer zorgen over het krijgen van een burn-out dan jonge mannen.

Naast het hebben van vast werk zou de perceptie van bestaanszekerheid ook kunnen verschillen naargelang het reeds behaalde opleidingsniveau. De ondervraagde jongvolwassenen zijn daarom in twee groepen verdeeld: jongvolwassenen mét en jongvolwassenen zonder een hbo- of universitair diploma. Er is dus gekeken of de gerapporteerde zorgen verschillen op basis van het behaald hebben van een zogezegd hoog oplei-

ONDERZOEK TOEKOMSTPERSPECTIEF JONGEREN

Om zicht te krijgen op de percepties en ervaringen van jongvolwassenen heeft het NIDI tussen april en mei 2021 een vragenlijst uitgezet binnen het Longitudinal Internet Studies for the Social sciences (LISS) Panel (zie Rouvroye en Henkens, 2023). Panelleden van 18 tot en met 35 jaar werden uitgenodigd om aan het onderzoek deel te nemen. Van de 1496 uitgenodigde panelleden besloten er 1118 tot deelname – een respons van 74 procent. Respondenten die meer dan de helft van de in dit artikel behandelde vragen niet hadden ingevuld zijn buiten beschouwing gelaten. Dit resulteert in een steekproef van 1087 jongvolwassenen. De gemiddelde leeftijd binnen deze steekproef is 27 jaar en de steekproef bestaat voor 60 procent uit vrouwen en voor 48 procent uit hoger opgeleiden.

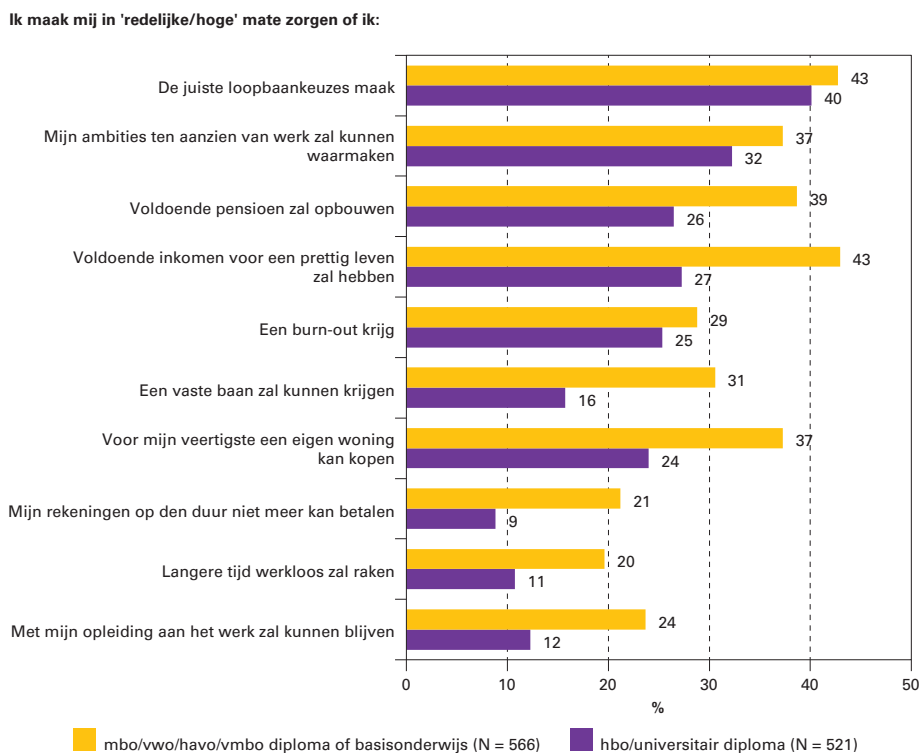
dingsniveau. Hierbij is het belangrijk om op te merken dat dertig procent van de ondervraagde 18-tot-35 jarigen student is. Dit betekent dat zij waarschijnlijk over een (paar) jaar een nieuw diploma zullen behalen. Binnen deze groep studenten volgt ongeveer 69 procent hoger beroeps- of universitair onderwijs. In hun zorgen over de toekomst lijken de ondervraagde studenten het meest op niet-studerende jongvolwassenen zonder hbo- of universitair diploma.

Figuur 2 laat de verdeling van de gerapporteerde zorgen over de toekomst zien naar afgerond opleidingsniveau. Er blijken grote verschillen te bestaan in de zorgen over de toekomst van korter en langer geschoolde jongvolwassenen. De verschillen tussen jongvolwassenen mét en jongvolwassenen zonder een hbo- of universitair diploma zijn het grootst wat betreft zorgen over (toekomstige) economische zelfstandigheid en zorgen over de positie op de arbeids- en woningmarkt. Maar liefst 43 procent van de ondervraagde jongvolwassenen zonder hbo- of universitair diploma maakte zich in redelijke tot hoge mate zorgen over of het inkomen toereikend gaat zijn voor een prettig leven. Onder jongvolwassenen mét een dergelijk diploma was dit ‘slechts’ 27 procent. Verder maakte 31 procent van de ondervraagde jongvolwassenen zonder hbo- of universitair diploma zich in redelijke tot hoge mate zorgen over het vinden van een vaste baan tegenover 16 procent van de jongeren met een hoog opleidingsniveau. Ook in de zorgen over een mogelijke armoedeval en duurzame inzetbaarheid blijken redelijke verschillen te zitten naar opleidingsniveau. De zorg de rekeningen op den duur niet meer te kunnen betalen werd door 21 procent van de jongeren zonder hbo- of universitair diploma als redelijk tot hoog ervaren. Onder jongeren mét dit type diploma was dit maar bij 9 procent het geval. Van de jongvolwassenen met een hoog opleidingsniveau maakt 12 procent zich zorgen over of zij met hun opleiding aan het werk zullen kunnen blijven. De groep jongeren zónder hbo- of universitair diploma die deze zorg rapporteerde was echter dubbel zo groot: 24 procent. De onderkant van figuur 2 laat zien dat een genoten opleiding nauwelijks uitmaakt voor de gerapporteerde zorgen over carrièrerverloop. Een beeld dat uit figuur 1 en figuur 2 wel naar voren komt is dat het overgrote deel van de ondervraagde jongeren keuzestress ervoer, ongeacht de genoten opleiding: men heeft zowel zorgen of over het maken van de juiste loopbaankeuze als over het waarmaken van de eigen ambities ten aanzien van werk. Daarnaast maakt het reeds behaalde diploma ook weinig verschil in de mate van zorg over de eigen mentale gezondheid.

Ongezonde prestatiedruk

Het is opvallend dat de mate van zorg over het krijgen van een burn-out niet samenhangt met jongvolwassenen hun reeds behaalde opleidingsniveau of het hebben van vast werk. Wellicht hangen de zorgen van jongvolwassenen over toekomstige mentale gezondheidsproblemen samen met hun visie op het functioneren van het maatschappelijk systeem waarin zij dienen te opereren. Denk hierbij aan het werken bin-

Figuur 2. Zorgen van Nederlandse jongvolwassenen over hun eigen leven in de toekomst naar afgeronde opleiding, 2021

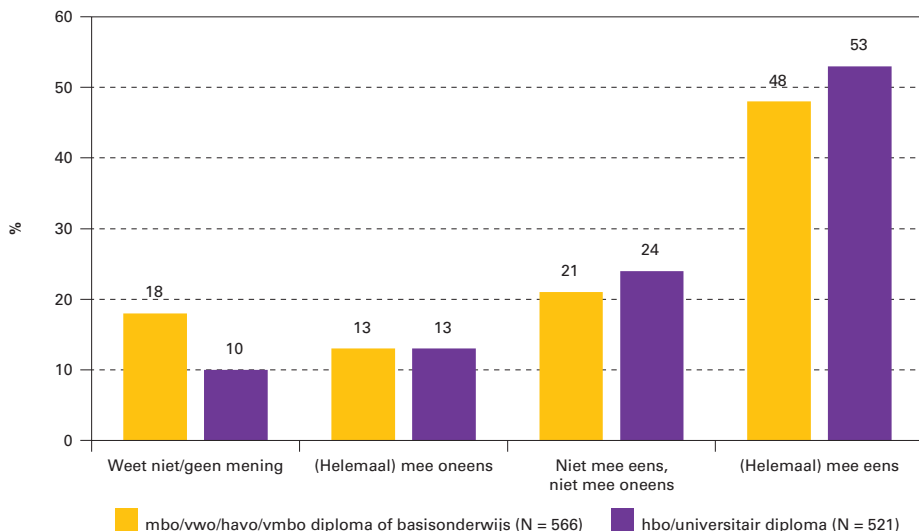

Bron: LISS panel 'Jongeren op de arbeidsmarkt' (2021).

nen de geschreven en ongeschreven regels van de Nederlandse arbeidsmarkt of die van specifieke beroepsgroepen of de druk van familie en vrienden.

Om deze gedachtegang te onderzoeken werd jongvolwassenen in het onderzoek gevraagd naar hun visie op de Nederlandse arbeidsmarkt aan de hand van enkele stellingen. Figuur 3 toont de antwoorden op de stelling 'Op de huidige arbeidsmarkt heerst een ongezonde prestatiedruk'. De antwoorden zijn wederom opgesplitst naar reeds genoten opleiding. Maar liefst de helft van de ondervraagde jongvolwassenen gaf aan het beeld van ongezonde prestatiedruk op de arbeidsmarkt

Figuur 3. De mening van Nederlandse jongvolwassenen over gepercipieerde prestatiedruk op de arbeidsmarkt, 2021

Noot: Percentuele verdeling van antwoorden op de vraag 'In hoeverre bent u het eens of oneens met de uitspraak: Op de huidige arbeidsmarkt heerst een ongezonde prestatiedruk' (N = 1087).

Bron: LISS panel 'Jongeren op de arbeidsmarkt' (2021).

Foto: Lin Rouvroye/NIDI

te herkennen. Hierin verschillen jongeren met een hbo- of universitair diploma niet van hen zonder een dergelijk diploma. Nadere analyses laten zien dat de zorg over toekomstige mentale gezondheidsproblemen ten dele wordt verklaard door het beeld dat de respondenten hebben van prestatiedruk op de arbeidsmarkt als geheel. Jongvolwassenen die het idee van ongezonde prestatiedruk op de arbeidsmarkt onderschrijven, maken zich ook meer zorgen over het krijgen van een burn-out dan zij die het beeld van ongezonde prestatiedruk niet herkennen.

Conclusie

Een onbezorgd toekomstperspectief is niet voor alle Nederlandse jongvolwassenen weggelegd. De jongvolwassenen in dit onderzoek uitenduidlijk zorgen over hun toekomst en daarmee hoe zij bestaanszekerheid zien. Bovendien blijkt de mate waarin zorgen over de eigen financiële situatie en het werkzame leven gerapporteerd werden te verschillen naargelang het reeds behaalde onderwijsdiploma. In vergelijking met zij die een hbo- of universitaire opleiding hadden afgerond rapporteerden jongvolwassenen met een ander opleidingsniveau veel meer zorgen over hun toekomst. Op basis van eerdere studies weten we dat het jongvolwassenen met veel zorgen over hun toekomst minder goed lukt om concrete plannen te maken om hun leven 'op de rit' te krijgen. Deze bevindingen suggereren dat de bodem onder het bestaan van Nederlandse jongvolwassenen een stevigere fundering behoeft. Wat betreft het verbeteren van de huidige situatie voor bepaalde groepen jongvolwassenen signaleert de Sociaal Economische Raad (SER) echter gebrek aan daadkracht.

Het is van belang op te merken dat de dataverzameling voor dit onderzoek plaatsvond ten tijde van de coronapandemie. Deze periode kenmerkte zich in het algemeen door meer onzekerheid. Er is echter weinig aanleiding om aan te nemen dat de huidige situatie substantieel verschilt. Hoge inflatie, dure energie en achterblijvende

lonen confronteren de meeste Nederlanders met de vraag: hoe stevig is de bodem onder mijn dagelijkse bestaan? De Nederlandse overheid lijkt er oog voor te hebben dat kwetsbaarheden ongelijk verdeeld zijn in de samenleving. In haar kennisagenda voor de periode 2023-2026 formuleert het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid de ambitie om burgers ook in perioden van grote schokken en crises bestaanszekerheid te bieden. Dit artikel heeft laten zien: jongvolwassenen vormen een kwetsbare groep.

Berichten over het (mogelijk) toetsen van nieuw regeringsbeleid op de gevolgen voor komende generaties zijn hoopgevend. Het is zaak kennis over de huidige positie van jongvolwassenen in toekomstige besluiten mee te nemen. Deze jonge schouders dienen zware lasten te kunnen dragen. Een vergrijzende samenleving kan het zich niet veroorloven dat een deel van die schouders vroegtijdig onder de druk bezwijkt.

Lin Rouvroye, NIDI-KNAW/Rijksuniversiteit Groningen, e-mail: rouvroye@nidi.nl

LITERATUUR:

- AcICT, ACVZ, AWTI, De Gezondheidsraad, NJR, NLSportraad, Raad voor Cultuur, RLi, RDA, ROB, RSJ, RVS, SER en WRR (2022), *Jongeren en het zorgen voor hun morgen*. Den Haag: NJR.
- Rouvroye, L. en K. Henkens (2023), *Young people in the labor market* (LISS Panel Data Archive no. 301) [Data set]. Centerdata. <https://doi.org/10.17026/dans-x2g-v3rz>
- Sociaal Economische Raad (2022), *Veelbelovend: kansen en belemmeringen voor jongeren in 2021* [Verkenning 22/02]. Den Haag: SER.

Prognoses van de wereldbevolking: welke moeten we vertrouwen?

LEO VAN WISSEN

Onlangs kwam groots in het nieuws dat de wereldbevolking sneller zal krimpen dan eerst gedacht en berekend. Hoe verhouden de nieuwste berekeningen zich tot eerdere prognoses? De nieuwe bevolkingsprognosemodellen bouwen meer economische elementen in waardoor de modellen realistischer worden maar ook onzekerder.

Recent werd een nieuwe prognose van de wereldbevolking gepubliceerd, door een groep wetenschappers met de naam Earth4All, in opdracht van de Club van Rome. De Club van Rome is met name bekend van het rapport *'Grenzen aan de Groei'*, dat in 1972 werd gepubliceerd, en waarin gewaarschuwd werd dat de mensheid op een catastrofe afstevende als de consumptie en het gebruik van hulpbronnen niet drastisch zou worden verminderd. Het terugdringen van de mondiale bevolkingsgroei, op dat moment 2,5 procent per jaar, was daarbij onontbeerlijk. Het nu net verschenen rapport over de te verwachten bevolkingsgroei is daarbij vergeleken in zekere zin optimistisch. De prognose is veel lager dan de prognose van de Verenigde Naties (VN), die als de meest gezaghebbende partij op het terrein van bevolkingsprognoses wordt beschouwd. Volgens de meest ongunstige (dat wil zeggen, de hoogste) prognose van de Club van Rome, met de naam *'Too Little Too Late'*, groeit de wereldbevolking nog door tot 2046, tot een omvang van 8,8 miljard, om daarna te gaan dalen tot 7,3 miljard aan het einde van de 21ste eeuw. Volgens de VN groeit de wereldbevolking nog door tot het einde van de eeuw tot 10,8 miljard inwoners en begint het pas te dalen in de 22ste eeuw.

Waarom lopen de prognoses zo uiteen, en welke prognose moeten we vertrouwen? De prognoses van de VN uit het verleden hebben hun waarde bewezen. De eerste prognose werd in 1958 gemaakt, toen de wereld 2,4 miljard mensen telde. De VN voorspelde dat in het jaar 2000 de wereld ruim 6 miljard mensen zou tellen, wat toen door velen voor onmogelijk werd gehouden, maar de prognose bleek precies uit te komen: 6,1 miljard! Maar resultaten uit het verleden garanderen natuurlijk geen succes voor de toekomst, en daarom is het nuttig om de verschillende prognoses van de wereldbevolking tegen het licht te houden. Dat zijn overigens niet alleen de prognoses van de Verenigde Naties. Het Oostenrijkse Wittgenstein Centre for Demography and Global Human Capital en het Amerikaanse Institute for Health Metrics and Evaluation (IHME) hebben ook prognoses uitgebracht. De Club van Rome-prognose is eigenlijk de laatste in deze serie in opklimmende moeilijkheidsgraad, waarbij je de VN-prognose kunt beschouwen als een vorm van demografische extrapolatie van trends uit het verleden. De andere prognoses zijn steeds een stapje complexer door het gebruik van aanvullende informatie. De Wittgenstein-prognose is vooral

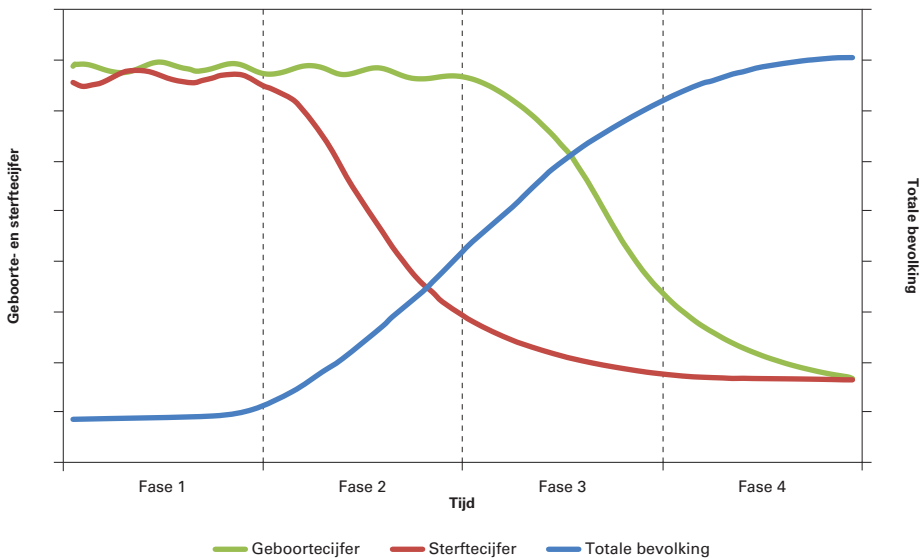
Foto: Ryoji Iwata / Unsplash

gebaseerd op onderwijsniveau van de bevolking en de IMHE-prognose voegt zowel onderwijsniveau als het gebruik van anticonceptie toe als drijvende krachten van demografische verandering. De prognose van de Club van Rome is de meest complexe, omdat het de bevolkingsontwikkeling in een geïntegreerd systeem modelleert, dat wil zeggen in samenhang met de economie en de ecologische omgeving, waarbij alle domeinen elkaar beïnvloeden. In dit model speelt inkomen een belangrijke rol, niet opleiding, en vindt er ook een terugkoppeling plaats van klimaatverandering op bevolkingsontwikkeling.

Demografische transitie

De VN-prognose is gebaseerd op de 'theorie' van de demografische transitie, een empirische wetmatigheid hoe zowel geboorte als sterfte zich ontwikkelen in de tijd in vier fasen (figuur 1). In de eerste fase, karakteristiek voor pre-industriële samenlevingen, zijn zowel geboorte als sterfte hoog en groeit de bevolking nauwelijks. In de tweede fase, waarin veel landen in Sub-Saharaans Afrika nog verkeren, daalt de sterfte maar zijn geboorten nog steeds hoog, waardoor de bevolking sterk groeit. In de derde fase daalt ook het aantal geboorten, zodat de groei afvlakt. Tenslotte in de vierde fase zijn zowel geboorte als sterfte laag, waardoor de bevolking nauwelijks meer groeit of zelfs krimpt, zoals nu in Europa en

Figuur 1. Het demografische transitie-model

Japan, maar inmiddels ook in China. Dat eerst de sterfte daalt, en daarna pas het kindertal is geen toeval. In veel samenlevingen is het belangrijk voor ouders om verzekerd te zijn van zorg op de oude dag door hun kinderen. Met hoge kindersterfte moet je dus wel veel kinderen krijgen om ervan verzekerd te zijn dat er voldoende nakomelingen de volwassen leeftijd bereiken. De motor achter deze transitie is de economische ontwikkeling, die gekarakteriseerd wordt door bijvoorbeeld groei van inkomen, scholing en urbanisatie. Deze demografische wetmatigheid ligt aan de basis van het VN-prognosemodel, waarbij elk land zich ergens in deze transitie bevindt, en de toekomstige daling van geboorte en sterfte dit transitiepad zal volgen. Volgens de VN-prognose zullen alle landen ter wereld in het jaar 2100 de laatste fase van deze transitie hebben bereikt. Landen verschillen echter in de timing en het tempo van de transitie, met grote gevolgen voor de resulterende bevolkingsgroei van dat land.

Onderwijs

In de prognose van het Wittgenstein Centre draait alles om het opleidingsniveau van de vrouw. Hoe hoger het opleidingsniveau, hoe lager de vruchtbaarheid. In een beperkt aantal rijke landen, zoals in sommige Noordwest-Europese landen is het inmiddels zelfs omgekeerd: hoe hoger het opleidingsniveau, hoe meer kinderen, maar dat is mondiaal gezien de uitzondering, en is niet in het model opgenomen. Ook heeft opleidingsniveau een sterke invloed op gezondheid en sterfte: hoe hoger de opleiding, hoe gezonder de mens. Opleidingsniveau is een ideale variabele voor een prognose: in de eerste 20 à 25 levensjaren doorloopt iedereen een opleidingscarrière, tot een niveau dat de rest van het leven vrijwel constant blijft, en van invloed is op geboorte en sterfte. In het Wittgenstein-model wordt de bevolking verdeeld, niet alleen naar leeftijd en geslacht, zoals in een standaard prognosemodel, maar ook naar opleidingsniveau, en wordt dus ook een prognose gemaakt van de bevolking naar opleidingsniveau. Daarbij worden verschillende scenario's berekend, met meer of minder optimistische veronderstellingen over de toekomstige ontwikkeling van de bevolking naar opleidingsniveau.

Ook de IHME-prognose is gebaseerd op opleidingsniveau. Daarnaast is ook het gebruik van anticonceptiemiddelen een bepalende factor voor het aantal kinderen per vrouw in het prognosemodel. Anders dan het Wittgenstein-model, dat een puur demografisch model is met als extra dimensie opleidingsniveau, is het IHME-model gebaseerd op een verklaringsmodel, waarbij het opleidingsniveau van een land plus het niveau van anticonceptiegebruik de toekomstige ontwikkeling van de vruchtbaarheid (het gemiddeld aantal kinderen per vrouw) van het land wordt voorspeld. Daarbij wordt het probleem van de voorspelling wel verschoven van veronderstellingen over de demografische componenten naar veronderstellingen over die verklarende variabelen (zoals: wat is het toekomstige gebruik van anticonceptie in een land?). Ook voor sterfte en migratie wordt een vergelijkbare methode gebruikt, die overigens vanuit de demografische hoek wel de nodige kritiek heeft gekregen (zie hiervoor Stuart-Basten en Sobotka, 2020): problemen met de data, soms onwaarschijnlijke veronderstellingen die uit de verklaringsmodellen komen, en inconsistente uitkomsten.

Economie en ecologie

De prognose van de Club van Rome gebruikt een methode waarbij de uitkomst van de bevolkingprognose het resultaat is van de ontwikkeling van zowel het sociaal-economische als het ecologische systeem, waarbij die systemen ook weer beïnvloed worden door de bevolkingsgroei. Hoewel dit intuïtief heel aannemelijk is, blijkt het ontzettend moeilijk om dit goed in een model te passen. Je moet namelijk veronderstellingen maken over (1) wat de belangrijkste factoren zijn achter de demografische veranderingen, (2) op welke manier deze factoren beïnvloed kunnen worden door beleid, en (3) hoe de wederzijdse relaties tussen demografie en het sociaal-economische systeem precies zullen verlopen. Niettemin hebben de prognosemakers kans gezien een model op te stellen dat de demografische ontwikkeling van de afzonderlijke componenten geboorte, sterfte en migratie, en de resulterende ontwikkeling van de bevolking van alle landen in het verleden goed kan reproduceren. Dit model is vervolgens gebruikt om twee scenario's voor de toekomst op te stellen.

Het eerste scenario is genaamd 'Too Little Too Late', wat een extrapolatie van de trends van de afgelopen 40 jaar is. De titel verraadt ook dat als we zo door blijven modderen met het nemen van beslissingen over economie, klimaat enz., we tegen de grenzen van het wereldsysteem aan lopen, wat ook al de boodschap was van het oorspronkelijke rapport van de Club van Rome. In dit scenario neemt de bevolking nog toe tot 8,8 miljard in 2046, om daarna te dalen tot 7,3 miljard in 2100, een veel lager niveau dan de VN-middenvariant, maar dichtbij de VN-lage variant.

Het tweede scenario is de 'Giant Leap' (de grote sprong), en is een veel optimistischer scenario. Het veronderstelt grote stappen voorwaarts op vijf deelterreinen: (1) dat we wereldwijd de

armoede uitbannen, (2) dat de grote ongelijkheid tussen landen opgeheven wordt, (3) dat de *empowerment* van vrouwen toeneemt, (4) dat voedsel-systemen gezond en duurzaam worden, en (5) dat de energietransitie om een netto nuluitstoot te bereiken slaagt. Dat lijkt bij elkaar behoorlijk onrealistisch, maar het scenario is vooral bedoeld als aansporing om verstrekkende maatregelen te nemen om catastrofale ontwikkelingen te vermijden. Het kan dus, zegt dit scenario, als de bereidheid er maar is. Als gevolg van deze veronderstelde grote maatschappelijke veranderingen zal de wereldbevolking veel langzamer groeien, tot 8,5 miljard in 2040, om aan het eind van de eeuw onder de zes miljard uit te komen.

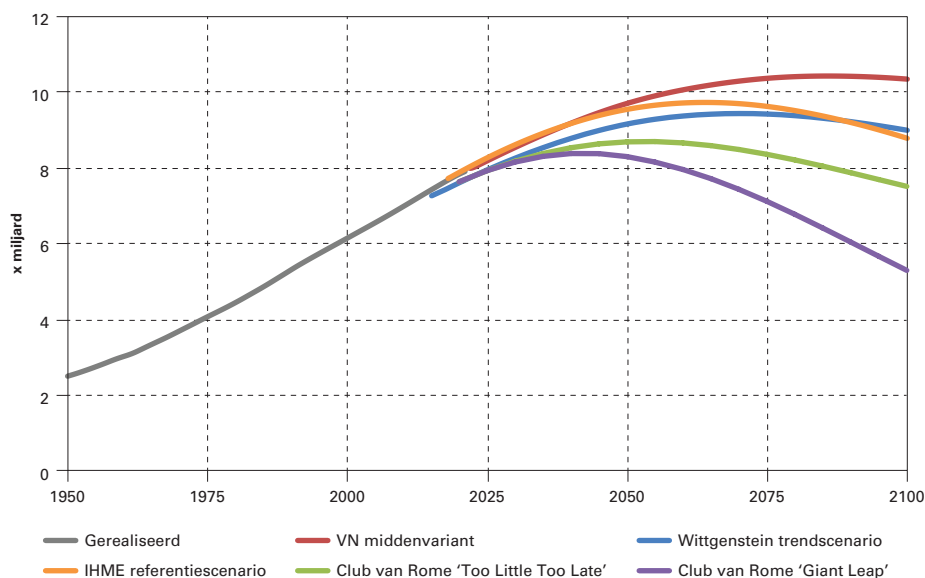
De prognoses vergeleken

Vergelijken we allereerst de meest waarschijnlijke scenario's van de vier instellingen: de middenvariant van de VN, het meest waarschijnlijke (trend) scenario van het Wittgenstein Centre, de referentievariant van het IHME, en het 'Too Little Too Late' scenario van de Club van Rome. De VN noemt het een variant, bij de anderen heet het scenario, maar het zijn allemaal in zekere zin trendextrapolaties die als de meest waarschijnlijke toekomstige ontwikkeling kunnen worden geïnterpreteerd. Figuur 2 vat de resultaten samen. In de VN-middenvariant groeit de wereldbevolking het meest, tot 10,5 miljard inwoners in 2086. De uitkomsten van de Wittgenstein- en IHME-prognoses, die beiden in belangrijke mate op opleidingsniveau zijn gebaseerd, komen ondanks de verschillen in aanpak heel dicht bij elkaar uit: een maximale bevolkingsomvang van 9,7 miljard in 2064 resp. 2070, wat beduidend onder de uitkomst van de VN van 10,5 miljard ligt. Het 'Too Little Too Late'-scenario van de Club van Rome gaat nog verder omlaag. Hier bereikt de wereldbevolking al in 2046 haar hoogste stand: 8,8 miljard, om daarna te gaan krimpen tot 7,3 miljard, wat 700 miljoen personen minder is dan vandaag. Elk van deze prognoses is echter omgeven door grote onzekerheden. De VN hebben ook een hoge en een lage variant berekend. De middenvariant, die gebaseerd is op de verwachting dat vrouwen in de loop van deze eeuw gemiddeld 2,1 kinderen krijgen, neemt de wereldbevolking toe tot 10,3 miljard inwoners in 2100, een toename van 2,5 miljard. In de hoge variant ligt gemiddeld het aantal kinderen per vrouw op 2,6 en komt de wereldbevolking uit op 14,8 miljard. In de lage variant daalt het gemiddelde kindertal naar huidige Europese waarden van 1,6 kinderen per vrouw, en dat leidt tot 7,0 miljard wereldbewoners in 2100. Alle uitkomsten binnen de bandbreedte die met de hoge en lage variant wordt aangegeven behoren volgens de VN tot de reële mogelijkheden. De Wittgenstein-prognose en de IHME-prognose voor 2100 vallen daar ruim binnen. Het 'Too Little Too Late'-scenario van de Club van Rome valt daar ook nog net binnen, maar de wel heel lage uitkomst van het 'Giant Leap'-scenario van minder dan zes miljard valt daar ruim buiten.

Conclusie

Hoe moeten we deze verschillende uitkomsten nu interpreteren? Over één ding zijn alle prog-

Figuur 2. Verschillende prognoses van de wereldbevolking tot 2100 met elkaar vergeleken

Noot: het betreft de uitkomsten van de middenvariant van de VN, het trendsenario van het Wittgenstein Centre, het referentiescenario van het IHME en de beide scenario's van de Club van Rome.

Bron: Callegari en Stoknes (2023), Lutz et al. (2018), VN (2022) en Vollset et al. (2023).

nosemakers het wel eens: voor het einde van de eeuw gaat de wereldbevolking dalen. Dat was uiteraard wel bekend, en blijktbaar leidden nieuwe prognosemethodes niet tot andere inzichten. De onenigheid of verschillen vergen meer uitleg. Uit de vergelijking van de prognoses blijkt allereerst dat het gebruik van aanvullende variabelen en meer complexiteit in de prognose een duidelijk drukkend effect op de hoogte van de prognose heeft. Meer complexiteit in het prognosemodel leidt echter niet per definitie tot een betere prognose of minder onzekerheid in de uitkomsten. De wereld zelf is complex, en laat zich moeilijk vangen in een beperkte set rekenkundige vergelijkingen die voor de toekomst moeten gelden. Prognosemakers moeten daarom terughoudend zijn in het toevoegen van variabelen aan hun modellen. Niettemin erkennen de meeste demografen de toegevoegde waarde van opleidingsniveau als verklarende en voorspellende factor van demografische ontwikkelingen. Het is wellicht dan ook geen toeval dat de beide prognoses die dit meenemen in hun aanpak tot ongeveer dezelfde uitkomst komen die lager is dan de VN-prognose, en dat ondanks grote onderlinge verdere verschillen in aanpak. Dit maakt hun uitkomsten wel plausibeler ten opzichte van de hogere VN-prognose.

Hoe verder weg in de tijd, hoe groter de onzekerheid en de verschillen tussen de prognoses. Opvallend is dat tot 2050 de uitkomsten van de VN, Wittgenstein Centre en het IHME niet heel veel van elkaar verschillen (tussen de 9,4 en 9,7 miljard). Het 'Too Little Too Late'-scenario van de Club van Rome leunt heel sterk op economische ontwikkeling, wat tot veel lagere uitkomsten leidt. Alleen: het voorspellen van de economische ontwikkeling is nog veel onzekerder dan het voorspellen van de bevolkingsontwikkeling!

Leo van Wissen, NIDI/KNAW en Rijksuniversiteit Groningen, e-mail: wissen@nidi.nl

LITERATUUR:

- Callegari B. en P.E. Stoknes (2023), *People and Planet: 21st century sustainable population scenarios and possible living standards within planetary boundaries*. Earth4All, March 2023, version 1.0.
- Gietel-Basten, S. en T. Sobotka (2020), *Scenarios of future fertility, mortality, migration and population trends from 2017 to 2100*, SocArXiv.
- Lutz, W., A. Goujon, S. KC, M. Stonawski en N. Stilianakis (2018), *Demographic and human capital scenarios for the 21st century: 2018 assessment for 201 countries*. EUR 29113 EN, Luxemburg: Publications Office of the European Union.
- Verenigde Naties (2022), *World Population prospects*, New York: UN Population Division.
- Vollset, S. E., E. Goren, C.W. Yuan, J., Cao, A.E. Smith, T. Hsiao en C.J. Murray (2020), *Fertility, mortality, migration, and population scenarios for 195 countries and territories from 2017 to 2100: a forecasting analysis for the Global Burden of Disease Study*. *The Lancet*, 396 (10258): 1285-1306.

Opgroeien met geïmmigreerde ouders

Hoewel de meeste kinderen ouders hebben die in Nederland zijn geboren, zijn er ook veel kinderen met ouders die oorspronkelijk uit een ander land komen. In wat voor gezinnen groeien deze kinderen op?

Nederland kent een lange geschiedenis van migratie. Na de oorlog verhuisden grote groepen mensen uit Indonesië naar Nederland, terwijl veel Nederlanders hun heil zochten in Canada en Australië. Later kwamen er onder meer gastarbeiders uit de Mediterrane landen, postkoloniale migranten uit Suriname en de Antillen, vluchtelingen uit Joegoslavië en het Midden-Oosten en arbeidsmigrantengroepen van binnen de Europese Unie.

De migranten die hier al langere tijd zijn gevestigd hebben inmiddels kinderen gekregen. Deze kinderen hebben dus een migratieachtergrond, maar zijn zelf in Nederland geboren; ze worden daarom ook wel de 'tweede generatie migranten' genoemd. De vraag is in wat voor gezinssituatie deze kinderen opgroeien. Eerder onderzoek suggereert verschillen. Zo spelen vrouwen met een Caribische achtergrond een belangrijke rol bij zowel opvoeding als kostwinning, wordt scheiding in de islamitische gemeenschap afgekeurd en nemen Nederlandse vaders na een scheiding zelden het hoofdouderschap op zich.

Om de gezinssituatie te onderzoeken is gebruik gemaakt van gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). We kijken naar de gezinssituatie van kinderen jonger dan 16 jaar. Uit deze gegevens blijkt dat de meeste kinderen geen migratieachtergrond hebben (76,6%) of dat zij een Marokkaanse (3,9%), Turkse (3,1%), Surinaamse (2,1%), Antilliaanse (1,2%), Duitse (1,1%) of Poolse (0,7%) migratieachtergrond hebben. De resterende 11,3 procent heeft een

achtergrond uit minder vaak voorkomende migratielanden. De gezinssituatie is bepaald aan de hand van registergegevens en zal meestal het hoofdverblijf van de kinderen aanduiden. In het geval van gescheiden ouders blijft de andere ouder dus buiten beeld. Als peildatum is gekozen voor 1 januari 2015, omdat de registratie van stiefouders (gehuwde of ongehuwde samenwonende partners van de wettelijke ouder) enkele jaren achterloopt.

Zoals te verwachten blijkt de gezinssituatie sterk naar migratieachtergrond te verschillen. Zo groeien de meeste kinderen met een Nederlandse, Marokkaanse, Turkse, Duitse of Poolse achtergrond op met beide wettelijke ouders. Bij kinderen met Surinaamse ouders is dat veel minder het geval. Kinderen met Antilliaanse ouders groeien zelfs voor meer dan de helft zonder beide ouders op. Verder valt op dat kinderen met gescheiden ouders zelden alleen bij hun vader wonen. Verreweg de meeste kinderen met gescheiden ouders hebben het hoofdverblijf bij hun moeder. Deze moeders wonen geregeld samen met een nieuwe partner ('stiefvader'). Alleen bij kinderen met een Marokkaanse of Turkse achtergrond is dat niet het geval: hun gescheiden moeders wonen bijna nooit met een nieuwe partner samen.

Wat zijn de gevolgen van deze verschillende gezinssituaties? Kinderen vormen vaak de sterkste band met de ouder bij wie ze opgroeien. Stiefouders kunnen daar ook deel van uitmaken, alhoewel relaties met stiefouders erg variëren. Verder hebben eenoudergezinnen

DEMOS verschijnt 10 x per jaar en wil de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken bevorderen.

Een abonnement op DEMOS is gratis. U kunt uw aanvraag indienen via: demos@nidi.nl of via onze site: nidi.nl/nl/demos/

Bij gehele of gedeeltelijke overname van artikelen dient men een volledige bronvermelding te gebruiken. Graag ontvangt de redactie een bewijsexemplaar. De personen op de foto's komen niet in de tekst voor en hebben geen relatie met hetgeen in de tekst wordt beschreven.

Het NIDI is een instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) en is geaffilieerd met de Rijksuniversiteit Groningen. Het NIDI houdt zich bezig met onderzoek naar bevolkingsvraagstukken.

colofon

DEMOS	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Harry van Dalen, hoofdredacteur Peter Ekamper, (web)redacteur Nico van Nimwegen, redacteur Lin Rouvroye, redacteur Juil Spaan, redacteur
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage
Telefoon	(070) 356 52 00
E-mail	demos@nidi.nl
Internet	https://nidi.nl/demos
Abonnementen	gratis
Druk	Koninklijke Van der Most
Opmaak	www.up-score.nl

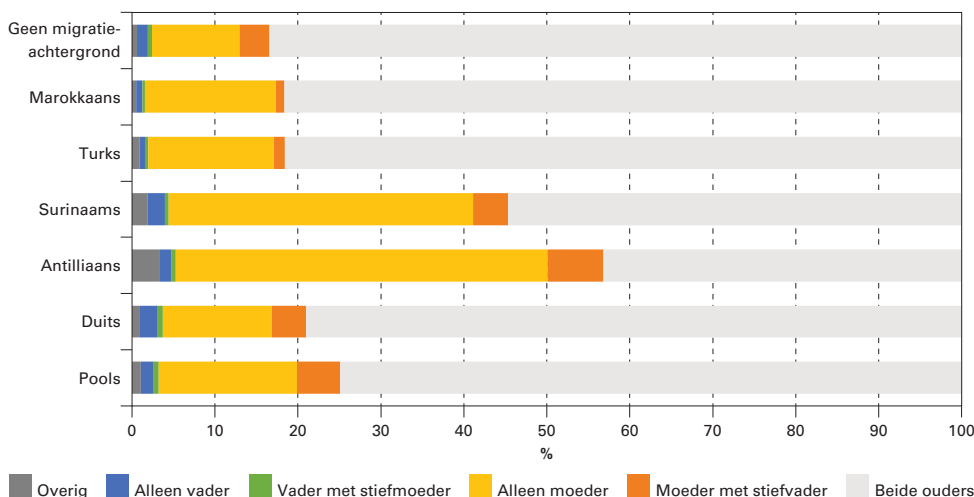
gemiddeld minder te besteden. Dat zal met name merkbaar zijn voor kinderen met een Surinaamse of Antilliaanse migratieachtergrond. Hoe deze verschillen precies zullen uitwerken in hun latere leven vraagt om longitudinaal onderzoek waarbij deze kinderen gevolgd worden.

Bram Hogendoorn, CBS en NIDI-KNAW/
Rijksuniversiteit Groningen,
e-mail: hogendoorn@nidi.nl

LITERATUUR:

- Kalmijn, M. (2017), Family structure and the well-being of immigrant children. *International Migration Review*, 51 (4), pp. 927-963.

Gezinssituatie van kinderen jonger dan 16 jaar naar migratieachtergrond, 2015

Noot: De categorie 'overige' omvat alle situaties waarbij kinderen niet bij hun juridische ouders staan ingeschreven, waaronder verblijf bij familie, bij andere verzorgers, alleen of in een instelling.

Bron: CBS Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden.